

Beremo za vas

Vrednotenje politik: obzorja nove miselnosti

B. Radej, M. Golobič, M. Macur in S. Dragoš, Vega, Ljubljana, 2011, 248 str. (26 €)

Prav malokrat naletimo na knjigo s področja vrednotenja politik, ki bi jo bilo treba predstaviti splošnemu bralstvu. Saj ne zaradi morebitne razlike v kakovosti, res pa je, da tovrstnega strokovnega pisanja avtorji redko sami ne namenijo predvsem ožjemu krogu poznavalcev in praktikantov. Tokrat so se avtorji, dva sociologa, biologinja in ekonomist, odločili povsem drugače. V našem prostoru knjiga pomeni eno od najbolj izčrpnih utemeljitev potrebe po razvoju evalvacijske kulture (dr. Štrajn v spremni besedi). Gre za prvo knjigo pri nas, ki ni prvenstveno namenjena evalvatorjem ampak splošni javnosti, zlasti civilni družbi, študentom, novinarjem in tudi tistemu delu uradništva, ki se z vrednotenjem politik srečuje le občasno pri zasledovanju drugih in zanje pomembnejših zadev. Prvi namen dela je tako prispevati k netehničnem poznavanju vrednotenja politik in to predvsem s stališča kritike prevladujočih praks, ki so takšne, ugotavljajo, da predvsem dvigujejo veliko prahu, prinašajo pa malo ali skoraj nič od tistega, čemur so prvenstveno namenjene.

Vrednotenje politik res vse manj ostaja nedotakljiva domena poznavalcev, saj se splošna javnost zdaj z njo srečuje tako rekoč že na vsakem koraku. Pustimo tukaj ob strani slabe primere, ki jih v finančni krizi nudijo agencije za ocenjevanje tveganj, ki so tudi neke vrste evalvacijske ustanove in

so med prvimi krivci za nastanek krize. Z vrednotenjem politik se splošna javnost sreča skoraj vedno, ko se vključuje v odločevalne procese pri pripravi politik, h katerim jih vse večkrat vabijo javne ustanove. Na primer pri pripravi predpisov, državnih in regionalnih razvojnih programov, občinskih prostorskih planov in, sicer še zelo redko, tudi pri pripravi javnih proračunov.

Doslej je razumevanje družbenih dilem dolgo počivalo na prepričanju, da so javne zadeve enostavne v smislu, da oblasti do obisti razumejo njihove vzročno-posledične povezave in jih lahko poznavalsko upravljajo same, brez nenehnega in večinoma nadležnega vmešavanja javnosti. Avtorji tej ideji nasprotujejo in namesto nje izgradijo argument, da so javne zadeve postale kompleksne. To pomeni, da resnica o družbenih zadevah, kot o tem kaj je skupno dobro ali o tem kaj naj bodo prednostne naloge javnih politik in kako uspešno jih dosegajo, ni več ena sama, tista na oblasti, ampak o pomembnih stvareh obstaja več dobro utemeljenih in enako veljavnih resnic. Potreben je drugačen pristop k obravnavi javnih dilem in k vrednotenju učinkov javnih politik, ki bo zagotavljal družbeno enovitost in hkrati ohranjal izhodiščno družbeno različnost. Tega cilja brez aktivnega vključevanja javnosti ni mogoče uresničiti. Med najpomembnejša spoznanja gre tako prav gotovo šteti, da so za uspešen odziv na izzive družbene kompleksnosti potrebni paradigmatični premisleki, s katerim se najprej osvobodimo ozkih okvirov dominantnega načina razmišljanja, ki je prevzet od klasične znanosti in je pozitivističen, primeren le za raziskovanje objektnega sveta, na področju spoznavanja družbe pa odpove (iz recenzije, dr. Aristovnik).

Ključna ugotovitev knjige je, da je treba politike vrednotiti kompleksno. To pomeni, da je treba učinke politik ocenjevati v zlatem rezu njihove dvojnosti, razpenjajoči se med razlago (a) primarnih oziroma nameranih učinkov politik, ki so zanj ključni, vendar na nesomeren in s tem le na globoko razdvajajoč način, ter (b) razlago sekundarnih oziroma nenameranih učinkov, ki edini omogočajo celovito oceno politike, vendar le v vsebinah, ki za nikogar niso bistvene. Posledica tega

spoznanja je, da uvajanje kompleksnosti v vrednotenju na stežaj odpira vrata globokim nasprotjem, ki pa se izražajo bistveno drugače, bolj konstruktivno, kultivirano in na učljiv način, kot se danes, ko o njih razmišljamo poenostavljeno.

Delo tvori sedem poglavij. V prvem nas avtorji najprej uvajajo v družbeno kompleksnost, ki jo razložijo kot nasprotje načinu gledanja na javne dileme danes. En od razlogov za težavno javno upravljanje (in vrednotenje njegovih učinkov) je, da izzivov še ne razumemo na kompleksen način. Posledica je, da se pogosto ukvarjamo z napačnimi problemi in iščemo nepotrebne rešitve. Da bi se zavarovali pred takimi zablodami avtorji pokažejo na spreminjanje razmerja med vrednotami in resnico, ki uokvirjajo problem opredelitve in vrednotenja politik.

Šele drugo poglavje se povsem posveti vrednotenju učinkov politik v praksi. Izzivi se v različnih praksah in vrstah vrednotenja razlikujejo. Vendar pa te razlike niso vedno pravilno upoštevane. Na primer, razprostranjeno je nekritično prenašanje uspešnih praks iz pridobitnega sektorja v javni sektor, kar vedno popači zaznavanje javnih dilem. Podobno se razmeroma uspešni pristopi k vrednotenju enostavnih projektov nekritično prenašajo v prakse vrednotenja kompleksnih politik, ki vsebujejo na desetine ali celo stotine enostavnih projektov.

V tretjem poglavju se standardni problemi vrednotenja politik osvetlijo z vpogledom v zgodovinski razvoj pristopov. Osrednje, najdaljše in najbolj tehnično zasnovano je četrto poglavje. V njem se predhodno pridobljeni vpogledi v vidike krize vrednotenja povežejo s kritiko metodologij in postopka vrednotenja v praksi. Praktično vrednotenje je opisano s sedmimi izvedbenimi koraki. Razvita in na več praktičnih primerih je predstavljena sredinska metoda presečnega vrednotenja politik, ki jo razvija Slovensko društvo evalvatorjev in predstavlja metodološko inovacijo tudi v mednarodnem okviru.

Peto poglavje obravnava različne področne prakse vrednotenja na izbranih področjih. Ugotavljajo, da prihaja do preobrata saj najnovejši pristopi postajajo vse bolj specializirani, kakor je bilo vrednotenje specializirano tudi

na začetku svojega razvoja. Vendar specializacija ni več področno izolirana, ampak se specifična vprašanja obravnavajo vse bolj strateško. Potreba o sistematični in institucionalni obravnavi vrednotenja politik je obravnavana v šestem poglavju. V njem so skicirani okviri institucionalizacije sistema vrednotenja učinkov politik v Sloveniji.

Sedmo, sklepno poglavje (prevedeno tudi v angleščino) obnovi namen priprave tega dela, oceni umestnost njegovih izhodiščnih hipotez. Nato povzame ugotovitve dela ter nakaže širše konsekvence preobratov v načinu

razmišljanja, ki jih predlaga. Premislek nas na koncu privede dlje, kakor smo se namenili na začetku. Potrebujemo sredinsko racionalnost kot okvir za oblikovanje razmeram v družbi prikladnejše doktrine javnega upravljanja in ustrežnejšega pristopa k vrednotenju njegovih učinkov.

Delo zaključuje spremna beseda, ki jo je prispeval dr. Darko Štrajn. Na koncu dela najdemo dokaj podrobno stvarno kazalo, kazalo avtorjev in slovensko-angleški slovar pojmov. Delo je lično oblikovano in ima pomenljivo naslovnico.

Knjiga stopa v bok, ali morda celo prekaša, doslej objavljene monografije. Ima namreč to prednost, da se ozira nazaj in gleda tudi naprej s tem, da daje jasen vpogled v to, kaj prinaša peta generacija vrednotenja javnih politik (dr. Vida A. Mohorčič Špolar, recenzija). Delo je dokumentirano z mnogimi ilustrativnimi primeri iz prakse (izr. prof. dr. Majda Istenič Črnič, recenzija).

Knjige ne bo mogoče najti v prosti prodaji; kopija za ogled (kazalo, predgovor, sklep) je na voljo na <http://www.sdeval.si>.